

Josip Mužić, *Gospa i Hrvati. Pučka pobožnost, vjera Božjih ugodnika i čuda*, Split, 2020., 325 stranica

Knjiga autora Josipa Mužića pod naslovom *Gospa i Hrvati. Pučka pobožnost, vjera Božjih ugodnika i čuda* izdana u su-izdanju Knjižnice „Marija” iz Splita i Zaklade Vigilare iz Zagreba 2020. godine, sadržava sljedeća poglavlja: *Uvod*; 1. Čašćenje Blažene Djevice Marije; 2. *Marijanska pobožnost*; 3. *Marijini ugodnici*; 4. *Svetišta*; 5. *Kipovi i slike*; 6. *Hodočašća*; 7. *Krunica*; 8. *Brižna Majka*; 9. *Vojevanje s Gospom*; *Zaključak*; *Pogovor*; *Prilozi*; *Bibliografija*; *Kazala*; *Bilješke o piscu* te konačno *Zahvale*.

U uvodu u knjigu autor nedvojbeno naglašava važnost marijanske pobožnosti za hrvatski katolički identitet te je upravo pobožnost prema Blaženoj Djevici Mariji usko povezana i uz opstojnost hrvatskog naroda, a o tome nam svjedoče i brojna marijanska svetišta diljem domovine (usp. str. 5). Nadalje, autor u uvodu čitatelja upućuje na koji način pristupiti samome djelu te što čitatelj iz djela može dobiti: „Ovoj se knjizi treba pristupiti kao svojevrsnomu duhovnomu štivu koje može pomoći u utvrđivanju i izgradnji osob-

noga odnosa s Gospom: što ju više budemo poznavali, to ćemo ju više i voljeti” (str. 5). Prikaz odnosa Marije i Hrvata autor obrađuje koristeći se trima izvorima: „nadnaravnim Gospinim zahvatima, pučkom pobožnošću i proniknućima hrvatskih Božjih ugodnika o Mariji” (str. 6), te malo dalje autor nastavlja riječima: „Svim tim trima navedenim sastavnicama zajedničko je da ne ostavljaju ravnodušnima, već potiču na ljubav i štovanje Blažene Djevice Marije. Glavna je svrha ovog djela upravo obnavljanje i osnaženje osobnoga odnosa s Gospom i njezinim Sinom otkrivajući i oživljujući našu svetu baštinu” (str. 7).

Prvo poglavlje autor je posvetio temi Čašćenje Blažene Djevice Marije te u njemu obrađuje sljedeće teme: *Bogorodica*; *Naša majka*; *Po Mariji k Isusu*; *Djeca Marijina*; *Razlozi štovanja Gospe*; te konačno, *Ime Marijino*. U tome poglavlju autor teološki progovara o tome tko je Blažena Djevica Marija stavljajući naglasak na Sabor u Efezu 431. te Drugi vatikanski sabor navodeći riječi iz dogmatske konstitucije o Crkvi *Lumen gentium*. Spomi-

nje i neke autore koji u svojim djelima potvrđuju istinu vjere da je Marija Bogorodica: Marko Marulić; Aleksa Benigar; Josip Stadler itd. „Postojano razmatranje otajstva Majke Božje najlakši je put i najbolji način da nas ljubav Bogočovjeka posve osvoji” (str. 17). Kada je, nadalje, riječ o Mariji koja je naša Majka, autor ispravno polazi od sljedeće tvrdnje: „Marija je majka Kristova a kako smo mi njegova braća po milosti, tako je i Gospa naša majka”. (str. 17). U tom dijelu prvoga poglavlja autor spominje i još neke druge autore kao što su Alojzije Stepinac, Leopold Bogdan Mandić i Franjo Kuharić. Mužić je kao teolog svjestan da je pobožnost prema Blaženoj Djevici Mariji koji put znala otići i u pogrešnom smjeru, ali kod hrvatskog naroda to nikada nije bio slučaj: „Ima onih koji su skloni odvajati pobožnost prema Bogorodici od pobožnosti prema njezinu Sinu, a ima i takvih koji suprotstavljaju te dvije pobožnosti, ako je riječ o jednoj. Vjerni hrvatski puk nije to nikad činio nego je ljubav prema Isusu vodila k ljubavi prema Gospi i obrnuto” (str. 21). U obradi teme *Djeca Marijina*, naravno, u prvom poglavlju knjige, autor spominje prvoga splitskog nadbiskupa Ivana Ravenjanina, ali i fra Antu

Crnicu, kao i Aleksu Benigara te Leopolda Bogdana Mandića i Egidija Bulešića. Kada piše o razlozima štovanja Gospe, autor snažno naglašava sljedeću činjenicu: „Već od prvih stoljeća kršćanstva štovanje Blažene Djevice Marije bilo je živo, tijekom povijesti Crkve iskazivalo se na razne načine što je razumljivo jer ima duboko uporište u Svetomu pismu” (str. 31). Na kraju prvoga poglavlja autor nije mogao preskočiti temu *Imena Marijina*. U tom kontekstu kaže: „I danas je Marija najraširenije žensko ime u našem narodu a Gospini se blagdani ‘upadnom vjernošću’ štiju tijekom cijele godine” (str. 35). Autor spominje i različite stare propise gradova Dubrovnika, Trogira i Splita koji su strogo kažnjavali one koji su psovali ime Boga, Gospe i svetaca. U tom kontekstu spominje i kardinala Stepinca koji je zbog psovke koja je prisutna u hrvatskom narodu organizirao razna pokornička hodočašća u Remete i svetište Gospe Lurdske u Zagrebu te je izrazito promicao časćenje Majke Božje Žalosne (usp. str. 37–38).

Drugo poglavlje knjige autor je posvetio govoru o marijanskoj pobožnosti te je prikazao i obradio sljedeće teme: *Zatornica svih krio-vovjerja; Utočište grješnika;*

Pobožnosti „malenih“; Vjernost Mariji; Vjerski osjećaj; te konačno Bezgrešno Začće. Kada je riječ o Mariji kao onoj koja je zatornica svih krivovjerja, autor u knjizi, između ostalog, piše: „Marija uništava sva krivovjerja po onom što ona jest, Majka Božja, i po Božjem promislu i poslanju da Isusa donosi svijetu. Tu je na djelu pobjedonosna vjera Marijina koja isključuje svaki neposluh i na kojoj se zasniva ispunjenje Božjega nauma spasenja”. (str. 41). Autor Mužić spominje, naravno, i naše domaće prilike te naglašava kako je i kod nas marijanska pobožnost bila presudna u obrani katoličke vjere od raznoraznih krivovjerja. „Ta nam je pobožnost prema Majci Isusovoj bila sidrom za opstanak u strašnim vremenima i zaštita na mučnu putu do hrvatske državne samostalnosti” (str. 49). Uz to što je Marija zatornica svih krivovjerja, ona je i utočište grešnika, a o čemu autor u nastavku toga poglavlja detaljnije progovara. Mariji se vjerni narod rado moli i u raznim prilikama i neprilikama žarko zaziva. „Ono čime Gospa privlači pobožni puk jest njezina nutarnja milina i ljepota koja se pokušava prikazati u mnogim vanjskim izričajima, ali i dalje ostaje nedostiž-

na” (str. 58). U nastavku tog poglavlja autor поблиže donosi i neke primjere pobožnosti prema Mariji, kao i pokaziva-nje vjerskog osjećaja te piše o Mariji i Bezgrešnom Začću. U tom kontekstu spominje i našeg najvećeg i najpoznatijeg mariologa fra Karla Balića te donosi dijelove iz njegovih članaka o Blaženoj Djevici Mariji. Autor dodaje kako se marijanska pobožnost najbolje otkriva i „postіže na koljenima, u molitvi duša uranja u Gospi-na otajstva uvjerena da Gospa vidi svaku suzu i misao, čuje svaku riječ i svaki uzdah upućen njoj” (str. 64).

U trećem poglavlju Mužić piše o Marijinim ugodnicima te u tom kontekstu obrađuje sljedeće teme: *Mariologija i marijobjublje; Širitelji Gospine slave; Sluge Marijine; Posveta Gospi; te konačno, Marijanska povijest.* To poglavlje autor otvara tvrdnjom: „Trajnu obnovu Crkve tijekom stoljeća Bog izvodi po svetcima koji pokazuju da je evanđelje moguće živjeti do kraja i koji oduševljavaju i hrabre druge za rado-sno nasljedovanje Krista po Mariji. Tako je bilo i u hrvatskom narodu gdje su Božji ugodnici dovodili do punine marijansku pobožnost koju su baštinili” (str. 73). Kada je riječ o širiteljima Gospine slave, autor ispravno primjećuje

da su to kod nas bili duhovni pastiri te nastavlja: „a zapažen su doprinos dali redovnici: benediktinci, pavlini, franjevci, dominikanci, karmelićani i isusovci” (str. 75). Tematizirajući i razrađujući pojam „sluge Marijine”, autor polazi, kako je bilo i očekivati, od onih koji sluge Božje, a onaj tko je blizu Bogu on bolje od drugih uviđa svoju nedostatnost i nedostojnost. Ovdje se, naravno, nastavlja misao i na Blaženu Djevicu Mariju i njezine sluge: „Slično se događa i u odnosu prema Bogorodici, jer što se više otkrivaju milosti kojima ju je Bog obdario to se više raste u poniznosti” (str. 78). U hrvatskom narodu postojali su također i oni koji su bili istinski promicatelji prave pobožnosti prema Blaženoj Djevici Mariji. Autor na poseban način ističe fra Antu Antića o kojemu donosi i kratki životopis naglašavajući kako je uz svoje krsno ime uzeo i redovničko Marija. Za sebe je Antić često govorio „da je sav Marijin”. Mužić donosi i izvatke iz njegovih pisama u kojima svjedoči o Gospi i o svojoj pobožnosti i ljubavi prema njoj, ali i poticaje koje upućuje drugima na istu tu pobožnost (usp. str. 78–79).

U četvrtom poglavlju Mužić piše o svetištima te obrađuje ove teme: *Sveta mje-*

sta i relikvije; Marijanska svetišta; Marija izabire mjesta štovanja; Ukazanja i nastanak svetišta; te konačno, Gospina kuća od Trsata do Loreta. „Svetišta su sveta mjesta koja olakšavaju vjerniku da se otvori Božjoj milosti i doživi iskustvo nadnaravnoga” (str. 89). Kronološki gledano kršćanima je prvo svetište bilo Sveta zemlja te mjesta povezana uz Isusov život. Hrvatski su hodočasnici odavna počeli hodočastiti u Isusovu domovinu. „Prvi spomen naših hodočasnika u Svetu zemlju potječe iz 1217. godine kada četa hrvatskih križara pod Andrijom II. pohodi Jeruzalem. Nakon toga brojni su naši franjevci čuvari Sv. groba, a braća Augustinovići-Brajkovići iz Sarajeva otkupljuju Getsemanski vrt” (str. 89). Kada je riječ o Mariji i njezinim svetištima, autor piše kako se Mariji crkve posvećuju nakon Efeškog sabora 431. godine. „Posebno mjesto u srcu hrvatskih hodočasnika zauzimaju Gospina svetišta” (str. 93). Autor spominje i brojne poznate ljude koji su rado hodočastili u marijanska svetišta te iznosi ukratko i njihove doživljaje i osobna iskustva s tih hodočašća. „Neka su marijanska svetišta nastala kao plod zavjeta” (str. 95). Malo dalje u istom poglavlju autor Mužić piše i o Gospinim uka-

zanjima i nastanku svetišta: „Da bi se gdje podiglo svetište u čast Gospi, bilo je dovoljno da se Gospa ukazala na tom mjestu. U povijesti Crkve, posebice zadnjih stoljeća, bilo je više mjesta uz koja se vezuju Gospina ukazanja. Ondje gdje je Crkva priznala ukazanja nastala su i razvila se velika svetišta iako vjernici nisu obavezni vjerovati u nadnaravnost događaja. U našem se narodu u različitim razdobljima i mjestima spominju Marijina čudesna ozdravljenja. Katkada su ukazanja povezana s kakvom Gospinom slikom koju tada na različite načine časte oni koji su čuli za događaj ili sliku, a potom čašćenje bude potvrđeno različitim čudesnim uslišanjima” (str. 101).

Peto poglavlje govori o kipovima i slikama te ovdje autor obrađuje sljedeće teme: *Javno čašćenje likova Majke Božje; Svetinje koje nalažu poštovanje; Osobna pobožnost prema Gospinom slikama i kipovima; Procesije i prijenosi; Prosidbene procesije*; te konačno, *Gospini pohodi*. Autor sasvim teološki ispravno ovo poglavlje otvara tvrdnjom „Slike koje prikazuju i sam Gospin lik uvijek upućuju na Krista” (str. 115). U tom poglavlju Mužić donosi uistinu brojne primjere štovanja lika Blažene Djevice Marije a koji je prikazan u raznim

pobožnim slikama ili kipovima. „Početak čašćenja kakve Gospine slike ili kipa nerijetko je potaknut nekim izvanrednim znakom koji su pratili njihovo našašće” (str. 116). U brojnim marijanskim svetištima kod nas „najčešće se štiju čudotvorne slike ili kipovi koje nadahnjuju veću pobožnost ili po kojima se dobivaju veće milosti. Na Gospine blagdane u mnogim našim krajevima bio je običaj da se oko Gospi na kipa ili Gospine slike obilazi na golim koljenima, a tako se nerijetko obilazilo i moleći oko crkve u kojoj se Gospa častila” (str. 117). Autor ne zaboravlja spomenuti i brojna razaranja svetinja u našem narodu za vrijeme ratova, pa su nerijetko stradavale i Gospine slike i kipovi. Neprijateljima je namjera bila „tako ubrzati uništenje vjere” (str. 121), ali to im, naravno, nije uspjelo.

Šesto poglavlje autor je posvetio govoru o hodočašćima, a teme koje u ovom poglavlju obrađuje glase: *U znaku pokore; Ispunjavanje zavjeta; Hodočašća otpora u Mariju Bistricu; Stradalnička hodočašća; Nacionalna okupljanja*; te konačno, *Hodočašća mladih*. „Marijanska hodočašća bitan su izričaj pučke pobožnosti kojoj su odredišta Gospi svetišta” [...] Među najprepoznatljivijim oblicima marijanskih

hodočašća jesu ona pokornička tijekom kojih sudionici pješače, često bosih nogu, i poste podnoseći umor, glad i žeđ” (str. 145). U tom poglavlju Mužić donosi brojne primjere domaćih hodočašća i njihove živopisne primjere. Za vrijeme hodočašća vjernici su donosili brojne zavjetne darove koji i danas svjedoče o pobožnosti naših ljudi. „U zavjetnim darovima u svetištima mogu se vidjeti mnogobrojna svjedočanstva vjernika kako ih je Gospa uslišala” (str. 149).

Sedmo poglavlje autor je naslovio *Krunica*. Ovdje prikazuje sljedeće duhovne teme: *Najrasprostranjenija molitva; Put k meditaciji; Obiteljska molitva; Lijek u protivštinama; Viteško oružje*; te konačno, *Krunica u Domovinskom ratu*. Mužić u nekoliko rečenica vrlo lijepo piše o molitvi krunice u našem narodu: „Molitva krunice ima povlašteno mjesto u duhovnom životu hrvatskoga naroda: krunica se moli u crkvama prije mise, moli se u kućama okupljajući obitelj, za vrijeme putovanja – pješačenja ili vožnje, s krunicom se bdije uz pokojnika, bez krunice se ne ide ni u tuđinu ni u grob” (str. 167). I ugodnici Božji rado su molili krunicu te su osjetili koja je njezina snaga pa autor u knjizi nabroja brojne primjere poput Alojzija Stepinca,

Egidija Bulešića, Ivana Merza i drugih.

U osmom poglavlju Mužić piše o Mariji kao o brižnoj majci: *Jedinstvena posrednica; Posrednica svih milosti; Znakovi koji opominju i tješe; Zdravlje bolesnih; Izbaviteljica od pošasti i nepogoda*; te konačno *Značenja ukazanja*. Teološki o Mariji kao posrednici Mužić kaže sljedeće: „Naziv posrednica među mnogim je nazivima ili među mnogim imenima Isusove majke, taj naziv govori da Gospa kao majka Bogo-čovjeka i ljudsko stvorenje, stoji između Boga i ljudi, ili još točnije između svojega Sina i ljudi te surađuje s Kristom na ujedinenju čovjeka s Bogom” (str. 193). Ipak, važno je naglasiti i autor to čini: „Marijino posredništvo nije ni jednako ni protivno Isusovu posredništvu. Krist je sebi pridružio svoju majku na drugotan i podređen način. To stalno pridruženje Marijino Gospodinu prorokovano je već u Protoevanđelju” (str. 193).

Zadnje poglavlje u knjizi naslovljeno je *Vojevanje s Gospom* u njemu su ukratko predstavljene teme: *Uzdanica u boju; Danak vjernosti; Gospa od Pobjede; Suotkupiteljica; Kraljica Mira; Najvjernija odvjernica domovine*; te konačno, *Kraljica Hrvata*. Mužić u tom poglavlju naglašava Marijinu ulogu u teškim vremenima našega

naroda. U tim teškim trenucima naš se narod rado utjecao Mariji kao onoj koja mu može, a i hoće, pomoći svojim moćnim zagovorom. „Štovanje Gospe kao Kraljice Hrvata bilo je sastavnim dijelom štovanja Blažene Djevice Marije kao zaštitnice hrvatske domovine, što je, nesumnjivo, doprinijelo očuvanju vjerskog i nacionalnoga identiteta” (str. 261).

U zaključku knjiga autor sažima i koncizno iznosi teme o kojima je u knjizi progovorio. Jasno je da je glavni naglasak, a to proizlazi i iz naslova knjige, na Gospi i Hrvatima. Bog je činio i čini čudesne stvari tijekom naše duge povijesti, a i uloga Blažene Djevice Marije ne može se u tom kontekstu ne istaknuti. „U nepovoljnim okolnostima pobožnost prema Gospi bila je vodilja i oslonac

našim pređima da sačuvaju i razvijaju baštinjenu katoličku vjeru te da druge utvrde u vjeri. Nema razloga da tako ne bude i danas [...]” (str. 269).

Uzimajući knjigu kao cjelinu, možemo reći da je vrlo lijepo tehnički uređena. Odiše skladom i jasnom podjelom po poglavljima. Autor upotrebljava jezik koji je jasan čitatelju. Brojni primjeri i osobe koje Mužić donosi uistinu su nepresušno vrelo i nadahnuće, ali i pokazatelj da je i danas moguće nasljedovati svijetle primjere naše duhovne prošlosti, a nadalje da je i danas moguće nasljedovati Isusa Krista i njegovu majku Blaženu Djevicu Mariju. Dok autoru čestitamo na ovom vrijednom djelu, izražavamo nadu da će doprijeti do čitatelja kojima je i namijenjena.